

Az információs bűncselekmények és az elektronikus adat ideiglenes hozzáférhetetlenné tételének lehetősége az új Btk.-ban

A *Büntető Törvénykönyvről* szóló, 2013. július 1-jén hatályba lépő *2012. évi C. törvény* (a továbbiakban: Btk.) a büntetőjogi intézkedések között említi az *elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tételét* [Btk. 63. § (1) bek. g) pont], mely önállóan vagy más büntetés, intézkedés mellett is alkalmazható [Btk. 63. § (4) bekezdés]. A Btk. 77. § értelmében véglegesen azt az elektronikus hírközlő hálózaton közzétett adatot kell hozzáférhetetlenné tenni, amelynek hozzáférhetővé tétele vagy közzététele bűncselekményt valósít meg, amelyet a bűncselekmény elkövetéséhez eszközül használtak, vagy amely bűncselekmény elkövetése útján jött létre. Az elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tételét akkor is el kell rendelni, ha az elkövető gyermekkor, kóros elmeállapot, vagy törvényben meghatározott büntethetőséget megszüntető ok miatt nem büntethető, illetve ha az elkövetőt megrovásban részesítették.

A *Büntető Törvénykönyvről* szóló *2012. évi C. törvény hatálybalépéséhez kapcsolódó átmeneti rendelkezésekről és egyes törvények módosításáról* szóló, 2012. decemberében elfogadott *2012. évi CCXXIII. törvény* a Be. módosításával a Btk. hatályba lépésével egy időben vezeti be elektronikus adat ideiglenes hozzáférhetlenné tétele (Be. 158/B–158/E. §) intézkedést. Az elektronikus adat ideiglenes hozzáférhetlenné tétele a törvény szerint az elektronikus hírközlő hálózat útján közzétett adat (a cím alkalmazásában: elektronikus adat) feletti rendelkezési jog ideiglenes korlátozását és az adathoz való hozzáférés ideiglenes megakadályozását jelenti [Be. 158/B. § (1) bek.], amit a bíróság [Be. 158/B. § (3) bekezdés] az elektronikus adat ideiglenes eltávolításával vagy elektronikus adathoz való hozzáférés ideiglenes megakadályozásával [Be. 158/B. § (4) bek. a)–b) pont] rendelhet el.

1. A *2012. évi CCXXIII. törvény* – a végrehajtás a *Bv. tvr.-ben* való rendjének rögzítése mellett – megállapítja az elektronikus adat ideiglenes hozzáférhetlenné tételének lehetséges indokait, az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások, valamint az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások egyes kérdéseiről szóló törvényben meghatározott tárhelyszolgáltatók a hozzáférhetlenné tétellel összefüggő kötelezettségeit, a bíróság és a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság (NMHH) együttműködésének rendjét, a kötelezettségek elmulasztásának szankcióit, az ideiglenes hozzáférhetlenné tétel megszüntetésének és az elektronikus adat visszaállításának, illetőleg végleges törlése elrendelésének indokait, módját. A módosított Be. szerint az intézkedés elrendelésére vagy *opcionálisan*, a bíróság mérlegelésére bízva, vagy – bizonyos körülmények esetében – a kötelezően kerülhet sor.

A Be. 158/D. § (1) bekezdése szerint a bíróság bizonyos feltételek együttes teljesülése esetén köteles az elektronikus adat *elektronikus adathoz való hozzáférés ideiglenes megakadályozásával történő* ideiglenes hozzáférhetlenné tételének elrendelésére. Erre akkor kerül sor, ha a tárhelyszolgáltató az elektronikus adat ideiglenes eltávolítására vonatkozó kötelezettséget *nem teljesítette*, vagy *az elektronikus adat ideiglenes eltávolítására vonatkozóan a külföldi hatóság jogsegély iránti megkeresése a megkeresés kibocsátásától számított harminc napon belül nem vezetett eredményre*, és a büntetőeljárás *gyermekpornográfia* (Btk. 204. §), vagy *állam elleni bűncselekmény* (Btk. XXIV. Fejezet), illetőleg *terrorbűncselekmény* (Btk. 314–316. §) miatt indult, és az elektronikus adat e bűncselekménnyel áll összefüggésben.

Ennél azonban lényegesen szélesebb kört érint a bíróság által, mérlegelési jogkörben elrendelhető ideiglenes hozzáférhetlenné tétel lehetősége. A Be. 158/B. § (2) bekezdése értelmében ha az eljárás olyan közvádra üldözendő bűncselekmény miatt folyik, amellyel kapcsolatban elektronikus adat végleges hozzáférhetlenné tételének van helye, és az a bűncselekmény folytatásának megakadályozásához szükséges, az ideiglenes hozzáférhetlenné tétel rendelhető el. Az intézkedés alkalmazása tehát *három feltételhez* kötött: az első, hogy a kérdéses bűncselekmény *közvádra* üldözendő legyen, a második, hogy esetében *helye legyen a Btk. 77. §-a szerinti végleges eltávolításnak*, a harmadik pedig az ideiglenes eltávolításra a *bűncselekmény folytatásának megakadályozása* érdekében kerüljön sor.

Annak feltárása érdekében, hogy az intézkedés alkalmazására valójában mely bűncselekmények esetében kerülhet sor, a büntetőjog információs jogi szemléletét hívjuk segítségül. Az *információs büntetőjogi megközelítés* a veszély egy adott válfaja irányából közelít: az egyes, különös részi büntetőjogi tényállásokat a szerint vizsgálja, hogy azokban valamely, *az információ létrehozására, bizalmas és biztonságos továbbítására, megosztására, integritásának megőrzésére*, vonatkozó, a törvény által oltalmazott valamely érdeket sértő cselekmény milyen formában, mely mozzanatban jelenik meg. A büntetőjog különös részének e szempontok szerinti áttekintése nyomán, a vázolt rendezési elvnek megfelelően négy fő bűncselekmény-csoportot képezhetünk: *1. az információs tartalom tiltott közzététele és megosztása* útján megvalósuló, *2. az információ és információtovábbítás biztonságosságát és hitelességét sértő*, *3. a számítógépes* és *4. a szellemi tulajdon elleni* bűncselekmények.

2. *Az információ közzétételeivel, megosztásával megvalósuló bűncselekmények* esetében az információs moz-

zanat valamely információs tartalom *tiltott közzététele és megosztása* révén van jelen, egyes, társadalomra való veszélyessége miatt különösen indokolt esetekben azonban már maga az információ birtoklása is bűncselekménynek számít. Esetköreit *a) a tiltott tartalom közzététele, megosztásával, b) az információval való (politikai vagy gazdasági természetű) visszaéléssel, c) a tiltott meggyőzésrel és befolyásolással és d) a csalás* jelentik.

a) Az információ közzététele, megosztásával megvalósuló bűncselekmény *első alcsoportjába a tiltott tartalom közzététele, az információ tiltott átadásával megvalósuló bűncselekmények sorolhatók*. Ilyenek a *gyermekpornográfia* (Btk. 204. §), *a háborús uszítás* (Btk. 331. §), *a közösség ellen uszítás* (Btk. 332. §), az *önkénturalmi jelkép használata* (Btk. 335. §), *a nemzeti szocialista vagy kommunista rendszer bűneinek nyilvános tagadása* (Btk. 333. §), *a nemzeti jelkép megsértése* (Btk. 334. §), *a hatósági rendelkezés elleni uszítás* (Btk. 336. §), *a rémhírterjesztés* (Btk. 337. §) és *a közveszéllyel fenyegetés* (Btk. 338. §). E bűncselekmények esetében valamely elismert *társadalmi* vagy *egyéni érdekből* a jogalkotó alkotmányos alapjogot, a gondolatközlés, véleménynyilvánítás szabadságát más alapjogok védelmében korlátozza. Mint korábban utaltunk rá, a *gyermekpornográfia* Be. 158/D. § (1) bekezdése szerint a bíróság *köteles* az elektronikus adat *elektronikus adathoz való hozzáférés ideiglenes megakadályozásával történő* ideiglenes hozzáférhetetlenné tételének elrendelésére, a többi esetben ez csak lehetőség. Dogmatikailag ide tartozik a *zaklatás* (Btk. 222. §), *a rágalmazás* (Btk. 226. §), *a becsületsértés* (Btk. 227. §) és *a kegyeletsértés* (Btk. 228. §) is: ezek azonban a Btk. 231. § (2) bekezdése értelmében *magánindítványra* üldözendők, azaz ezekre nézve a Be. 158/B. § (2) bekezdése alapján *az ideiglenes hozzáférhetetlenné tétel nem rendelhető el*.

A Btk. 459. § 22. pontja értelmében *nagy nyilvánosságon* a bűncselekménynek a sajtótermék, médiaszolgáltatás, sokszorosítás vagy elektronikus hírközlő hálózaton való közzététel útján történő elkövetését is érteni kell: ennek megfelelően tehát – adott esetben – telefon, mobiltelefon, telefax, Internet, elektronikus posta stb. igénybevételével elkövetett cselekmények nagy nyilvánosság előtt elkövetett cselekményeknek minősülnek.

A *nagy nyilvánosság előtti elkövetési módot* a törvényhozó részben az *alaptényállásban* (a cselekmény csak abban az esetben minősül bűncselekménynek, ha azt a törvényi tényállásban meghatározott módon, jelen esetben tehát a nagy nyilvánosság előtt követik el) értékeli. Másrészt pedig azzal, hogy a más módon is elkövethető bűncselekmények esetén a *minősített módon megvalósuló elkövetést* súlyosabban büntetendőnek nyilvánítja, elismerve, hogy a nagy nyilvánosság előtti elkövetés nagyobb jogsérelem-lehetőséget, társadalomra veszélyességet hordoz.

A *köznyugalom elleni bűncselekmények* közül több például (Btk. XXII. Fejezet) csak akkor minősülnek bűncselekménynek, ha azokat nagy nyilvánosság előtt követik el (*közösség elleni izgatás, a nemzeti szocialista vagy kommunista rendszerek bűneinek nyilvános taga-*

dása, nemzeti jelkép megsértése, hatósági rendelkezés elleni uszítás, rémhírterjesztés), ill. a nagy nyilvánosság előtti elkövetés vagylagos elkövetési mód (önkénturalmi jelkép használata), a *rágalmazás* (Btk. 226. §) esetében azonban a jogalkotó ezt az elkövetési módot már *súlyosabb* szankcióval fenyegeti.

b) A *második alcsoport az információval való visszaélés lehetőségeit fogja át*. Attól függően, hogy a visszaélés milyen természetű (milyen társadalmi kapcsolatokkal van szoros összefüggésben) beszélhetünk az információval, mint szervezési-irányítási lehetőséggel való *politikai visszaélésről*, az információval, mint *szervezési, forgalomba hozatali és haszonszerzési lehetőséggel való gazdasági visszaélésről, tiltott meggyőzésről és befolyásolásról*, valamely, jogszabály által előírt *tájékoztatási kötelezettség elmulasztásáról* és az *információ csalárd felhasználásának* legáltalánosabb esetéről, a *csalásról*.

ba) Az *információval, mint szervezési-irányítási lehetőséggel való politikai visszaélés az alkotmányos rend elleni szervezkedés* (Btk. 255. §). Állam elleni bűncselekmény, tehát esetében a Be. 158/D. § (1) bekezdés b) pontja alapján az intézkedést kötelező elrendelni.

bb) Az *információs társadalom gazdaságában az információ azonban „közvetlen termelőerővé” lép elő*: szervezési, üzletkötési, forgalomba hozatali, értékesítési és haszonszerzési lehetőséget jelent. E lehetőségekkel azonban vissza is lehet élni: a visszaélés *három jellemző* magatartási forma révén valósulhat meg. Az *első az információcsere valamilyen szervezési, „toborzási” módjához kötődik*, a *második a forgalomba hozatal jogszabályi előírásaival ellentétes kommunikációhoz* (ami épp e kötelezettségzegés révén válik a társadalomra nézve oly veszélyessé, hogy a magatartásformát a jogalkotó büntetni rendeli) és *magához a forgalomba hozatalhoz* (mely jelentheti az értékesítésre való felajánlást, de egyes esetekben magát valamely jogszerűen nem forgalmazható, tiltott cikk, szolgáltatás értékesítést is), a *harmadik pedig valamilyen jogszerűen megismert információ jogellenes felhasználási módzatához*. E *lehetőségeket* közös elemként a *haszonra, gazdasági előnyre való meg nem engedett törekvés kapcsolja egymáshoz*.

Az *információval valamely haszonszerzési, gazdasági cél érdekében visszaélő bűncselekményi körbe* a *kábító szer-kereskedelem* (Btk. 176. §), az *új pszichoaktív anyaggal való visszaélés* (Btk. 184. §), a *teljesítményfokozó szerrel való visszaélés* (Btk. 185. §), az *egészségügyi termék hamisítása* (Btk. 186. §), a *tiltott állatvadász szervezése* (Btk. 247. §) és a *tiltott szerencsejáték szervezése* (Btk. 360. §) tartozik.

c) Az *információ, a kommunikáció – ismeretközlés, ismeretcsere*. Ismeretek közlésével mások magatartását, gondolkodását, véleményét befolyásolni tudjuk. A *meggyőzés és a befolyásolás* lehet társadalmilag elfogadott, kívánatos és támogatott (amit a jog a jogszerűségben ismer el), de lehet visszaélésszerű, az információ címzettjének jogait és érdekeit sértő is. Az *információs mozzanat* sok esetben fenyegetés, megtévesztés vagy rábírásra törekvés formájában van jelen. A fenyegetés

az infokommunikációs eszközök, különösen a mobiltelefonok elterjedésével immár nem csak a közvetlenül, fizikai értelemben véve is jelen levő elkövető és sértett között fejthet ki hatást, a megtevesztő információkzöld elektronikus úton is megvalósulhat, csakúgy, mint a rábírás, vagy rábírásra törekvés fogalmi körébe tartozó kommunikáció. A *tiltott meggyőzés és befolyásolás* körébe tartozik a *tiltott toborzás* (Btk. 146. §), a *kóros szenvedélykeltés* (Btk. 181. §), a *kényszerítés* (Btk. 195. §), a *szexuális kényszerítés* (Btk. 196. §), a *szexuális visszaélés* (Btk. 198. §), a *kerítés* (Btk. 200. §), a *prostituáció elősegítése* (Btk. 201. §), a *gyermekprostituáció kihasználása* (Btk. 203. §), a *közösség tagja elleni erőszak* (Btk. 216. §), a *kiszolgáltatott személy megalázása* (Btk. 225. §), a *terrorcselekmény* (Btk. 314. §), a *zsarolás* (Btk. 367. §) és az *önbíráskodás* (Btk. 368. §). A *terrorcselekmény* esetében a Be. 158/D. § (1) bekezdés b) pontja alapján kötelező elrendelni az intézkedést, egyéb esetekben ez csak lehetőség.

d) A *csalás az információval való visszaélés talán legáltalánosabb formája*. Lényege a *tévedésbe ejtés*: a valótlanság valóságként való feltüntetése, a tévedésben tartás valamely, az elkövető magatartásától függetlenül létező tévedés el nem oszlatása, megerősítése. Az előbbi passzív, az utóbbi aktív magatartást feltételez. Úgy a tévedésbe ejtő, mint a tévedésben tartó elkövető visszaél az információval, s e visszaéléssel okoz kárt. Az új Btk. előtti büntetőjog dogmatikai rendszere a csalást a vagyoni elleni bűncselekmények körében, a csalás egyes különös formáit (hitelezési csalás, adó- és társadalombiztosítási csalás) pedig a gazdasági bűncselekmények körében helyezte el. Az új Btk. a *csalást* (Btk. 373. §), a *színelte gazdasági tevékenységhez kapcsolódó gazdasági csalást* (Btk. 374. §) és az *információs rendszer felhasználásával elkövetett csalást* (Btk. 375. §) szabályozza a *vagyon elleni bűncselekmények* között, míg a *tőkebefektetési csalást* (Btk. 411. §) a *gazdaság rendjét sértő bűncselekmények* (XLI. Fejezet) szabályozza.

3. *Az információ és információtovábbítás biztonságához és hitelességéhez fűződő egyéni és csoportérdek jogi és technikai eszközökkel való oltalma az információs társadalomban különös jelentőségre tesz szert. Az információs bűncselekmények e csoportjába a) az adat- és titokvédelmi és b) az információ hitelessége elleni cselekményeket sorolhatjuk.*

a) *Az egyénre vonatkozó, személyéhez köthető információ: személyes adat.* A személyes adatot számtalan módon és célból tartják nyilván: adatkezelésre úgy a polgárok egymás közötti kapcsolataiban, mint az állam szervei és a polgár kapcsolatrendszerében, vagy a gazdálkodó szervezetek és a polgár jogviszonyaiban sor kerülhet. A személyes adatok védelméhez, célhoz kötött és bizalmas kezeléséhez fűződő egyéni érdeket a jog alapjogi szintű védelemben részesíti, s arra törekszik, hogy az egyén személyes adatai feletti rendelkezési jogát biztosítsa. Mindezt – az *alkotmányjog* (Alaptörvény, VI. cikk) és a *polgári jog* (Ptk. 83. §) személyiségvédelmi szabályai mellett – az *adattvédelmi jog* szabályai bontják ki tételesen. A személyes adat kezelése és feldolgozása személyhez fűződő jogot nem sérthet: ha

ez mégis megtörténik, a jogsérelmet szenvedett polgári jogi igényeket támaszthat (Ptk. 84. §). A személyes adat azonban – árnyalt – büntetőjogi ortalomban is részesül. Büntetőjogi tényállásai a *személyes adattal való visszaélés* (Btk. 219. §), a *közérdekű adatokkal való visszaélés* (Btk. 220. §).

Valamely információ (tény, adat, ismeret) meghatározott kör számára való hozzáférhetetlenné, vagy hozzáférhetőségében korlátozottá (bizalmassá) tétele, titokban tartása ugyancsak egyike a társadalomban élő ember legrégebbi igényeinek. A demokratikus jogállamban az *állam működésére* vonatkozó információ egy részét *többé már nem lehet a polgár előtt eltitkolni* (erről az információs szabadságról szóló törvények rendelkeznek), az állami információ más részének *titkossá nyilvánítása és kezelése* ugyancsak törvényileg biztosított (titokvédelem). Míg a *titokvédelmi bűncselekmények* a titok jogosulatlan megismerésével, felfedésével kapcsolatos jogszerűtlen magatartási formákat rendelik büntetni, úgy a jogosulatlan adatkezelés bűncselekménye a közérdekű adat eltitkolásával vagy meghamisításával is elkövethető.

Az egymással versengő, vagy szemben álló társadalmi érdekek az információ titokban tartása és jogszerű megismerhetősége terén tehát ütköznek. Az állam titkaihoz a polgár kíván hozzáférni; a magántitok (ide értve a gazdálkodó szervezetekre vonatkozó információk meghatározott körét is) megismerhetősége az állam számára válik kívánatosná. Mindkét esetben a *másik társadalmi szereplő birtokában lévő információval való visszaélés* (érdeksérelem) megakadályozása (prevenció) áll a háttérben. Egyik oldalról kialakul az állam- és magántitok jogi védelmének árnyalt rendje. Az állam védi az államtitkot (hatályos szabályozásunk szerint: a *minősített adatokat*), és jogi védelmet biztosít a gazdasági, személyi természetű magántitok számára is), másrészt – a társadalmi konszenzusnak, a politikai hatalmi viszonyoknak megfelelő mértékben – működésére vonatkozó információhoz (bizonyos jogszerű korlátokkal) hozzáférést is biztosít.

Az új Büntető Törvénykönyv „titokvédelmi” bűncselekményei a *magántitok megsértése* (Btk. 223. §), a *levéltitok megsértése* (Btk. 224. §), a *minősített adattal való visszaélés* (Btk. 265. §), a *nemzeti adatvagyon körébe tartozó állami nyilvántartás elleni bűncselekmény* (Btk. 267. §), az *igazságszolgáltatással összefüggő titoksértés* (Btk. 280. §), a *zártörés* [Btk. 287. § (1) bek. c)–d)], a *választás titkosságának megsértése* [Btk. 350. § (1) bekezdés f) pont], a *gazdasági titok megsértése* (Btk. 413. §), az *üzleti titok megsértése* (Btk. 418. §) és a *tiltott adatszerzés* (Btk. 422. §). Komplexebb, de alapvetően szintén a magánszféra védelmét szolgáló bűncselekményi tényállások a *jogosulatlan titkos információgyűjtés vagy adatszerzés* (Btk. 307. §) és a *jogosulatlan megbízhatósági vizsgálat végzése* (Btk. 308. §), ahol az információhoz való hozzájutás, az *adatszerzés különös módja* alapozza meg a jogellenességet.

b) Miután az információ nagyon sokszor joghatás kiváltására alkalmas ismertetet, tényt, adatot jelent, a Büntető Törvénykönyv elsődlegesen olyan, az in-

formáció hitelessége elleni bűncselekményeket rendel büntetni, melyek a hamis információközlés nyomán bekövetkező joghatás-kiváltás potenciális társadalomra való veszélyességét tükrözik. E bűncselekmények irányulhatnak az államigazgatás, az igazságszolgáltatás, a közrend (közbizalom) ellen, de sérthetik a gazdasági élet törvényes működéséhez, a jobbiztonsághoz fűződő, alapvető társadalmi érdeket is. *A bűncselekmény* ezekben az esetekben *az információ meghamisításával, hamis információközléssel vagy a hamis, valóságnak meg nem felelő információ felhasználásával* valósul meg. Ilyen cselekmények a *közokirat-hamisítás* (Btk. 342. §), a *biztonsági okmány hamisítása* (Btk. 344. §), a *hamis magánokirat felhasználása* (Btk. 345. §), az *okirattal való visszaélés* (Btk. 346. §), a *választás, a népszavazás, a népi kezdeményezés és az európai polgári kezdeményezés rendje elleni bűncselekmény* (Btk. 350. §) és a *fogyasztók megtévesztése* [Btk. 417. § (2) bek.].

4. A számítógépek elterjedése, hálózati összekapcsolása a társadalmi-gazdasági élet minden szektorát érintette, s a legutóbbi húsz évben át is formálta. Ma már a kompjuterizáció jelen van a közigazgatásban, az igazságszolgáltatásban, de a gazdasági szférában és – egyre inkább – az otthonok, háztartások mindennapjaiban is. Információszerzési- és továbbítási és szórakozási lehetőség, a munka és a gazdasági ügyletek (ide értve az elektronikus eszközök igénybevételével megvalósuló a fizetési, pénzkezelési műveleteket is) ma már világméretű hálózatokba kapcsolt eszköze.

a) A „klasszikus” számítógépes bűncselekmények elleni védekezés igénye, a számítógépen elektronikus jelek formájában tárolt információ, a számítástechnikai rendszerek oltalmának kérdése minden szektorban egyformán jelentkezik. A hálózatok révén összekapcsolt számítógépek adatállományához távolról is hozzá lehet férni, azt jogosulatlanul meg lehet ismerni, meg lehet változtatni. A bűnelkövetési formák új lehetőségei jelentkeztek. Maga a „számítógép-fogalom” sem köthető pusztán a mindennapi élet szóhasználatára szerinti kompjuterekhez: ma már az adattárolásra, feldolgozásra, továbbításra szolgáló technikai berendezések, készülékek (mobiltelefonok, szöveges üzenetközvetítők, hordozható számítógépek és notepadok, kommunikátorok) éppúgy a fogalomkörbe tartoznak, mint a nagy teljesítményű szerverek, hálózati kiszolgálók.

A „klasszikus” számítógépes bűncselekmények az új Btk.-ban önálló fejezetet (XLIII.) alkotó *tiltott adatszerzés* [Btk. 422. § (1) bek. d) pont], az *információs rendszer vagy adat megsértése* (Btk. 423. §) és az *információs rendszer védelmét biztosító technikai intézkedés kijáratása* (Btk. 424. §), illetőleg a más sajátosságai alapján már érintett *információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás* (Btk. 375. §).

b) A *pénzt eszmei módon megtévesztő információ*, az elektronikus úton történő fizetések, pénzmozgások a hitelesség és a biztonságosság különösen nagy fokát követelik meg. E körben fontos a *számítógépes és hálózati úton történő banki és tőzsdei transzferek, pénzmozgások* és a hétköznapi életben egyre nagyobb

szerepet betöltő *készpénz helyettesítő, elektronikus fizetési eszközök* sajátos jogi védelmi kérdéseinek *elkülönítése*. Mindkét esetben elektronikus adatcsere, jelforgalom történik ugyan (a pénzügyi tranzakció tehát számítógépes úton zajlik), s többnyire zárt, vagy magas fokú titkosítással rendelkező nyílt rendszereken, a pénzügyi intézetek, tőkepiaci szereplők közötti, döntően elszámolási jellegű elektronikus tranzakciók nem járnak együtt készpénz kifizetéssel. Információs büntetőjogi védelmük a számítástechnikai rendszerek oltalma révén biztosítható.

A bankkártya birtokosa is kezdeményezhet ilyen jellegű pénzügyi műveleteket (átutalások intézése, távfizetések), de a kártya felhasználásával, a bankautomaták hálózata révén szinte a világ minden pontján készpénzhez is juthat, vagy azzal áru, szolgáltatás ellenértékét egyenlítheti ki. A bankkártya, a hitelkártya alapvető funkciója tehát – a gazdasági életben mindenki számára hozzáférhető módon – a készpénz helyettesítése: ennek megfelelően fokozott büntetőjogi védelme indokolt.

A *készpénzhelyettesítő fizetési eszközök* fogalmával, kibocsátásával, használatával kapcsolatos kérdéseket hatályos jogunkban alapvetően (2009-től a korábban az *elektronikus pénzt kibocsátó szakosított hitelintézetéről* szóló 2004. évi XXXV. törvényben szabályozott kérdéseket is ide értve) a *hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról* szóló 1996. évi CXII. törvény és a pénzforgalmi szolgáltatás nyújtásáról szóló 2009. évi LXXXV. törvény rendezi.

Miután e fizetési módok is készpénzt helyettesítenek, a hitelességhez és biztonságossághoz fűződő társadalmi érdeket visszatükröző büntetőjogi oltalom igénye éppúgy felmerül, mint a bankkártyák esetében. Hatályos jogunkban az *elektronikus fizetések* körét érintő bűncselekmények a *készpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisítása* (Btk. 392. §), a *készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel való visszaélés* (Btk. 393. §) és a *készpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisításának elősegítése* (Btk. 394. §).

5. Valamely új ismeret létrehozása (kigondolása) alapvetően a jog szabályozási hatókörén kívül eső folyamat. Amennyiben azonban valamely személy által kigondolt, s a gondolkodás szubjektív világából a társadalmi közegbe a tárgyiasulás révén kilépő (létrejövő) új ismeret a *társadalom részéről elismert értékkel bír* (mert a létrehozó személy szellemi teljesítményéhez kötődően újnak, eredetinek minősül, vagy vagyoniilag hasznosítható értéket képvisel stb.) *puszta létrejöttével* (tárgyiasulásával) *jogi oltalomra tarthat számot*. Ez az oltalom alapjában véve a *novumnak* szól: lehet automatizmus, az újdonság intellektuális értékét (a szerző és műve kapcsolata), vagy az új gondolat (találmány, szabadalom) révén lehetővé vált anyagi gyarapodási lehetőséget (hasznosságot, vagyoni értéket) elismerő és formális eljárásához kötött (iparjogvédelem).

A szellemi tulajdon jogának mai komplex szemlélete (*Intellectual Property Rights*) a WIPO 1967-es stockholmi alapító szerződése értelmében az *iparjogvédelem*, a *szertői és szomszédos jogok védelme*, és a *tisztességtelen versennyel szembeni védelem* három nagy körét

foglalja magában. Az IPR-fogalom alatt *szűkebben* az ipari tulajdon, valamint az irodalmi, művészeti tulajdon kategóriáit értjük: az első kör jogi oltalmát az iparjogvédelmi, a másodikét a szerzői jog biztosítja. Az új Btk. szerint *szellemi tulajdon elleni bűncselekmények a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése* (Btk. 385. §), a *védelmet biztosító műszaki intézkedés kijátszása* (Btk. 386. §), a *jogkezelési adat meghamisítása* (Btk. 387. §) és az *iparjogvédelmi jogok megsértése* (Btk. 388. §).

6. A büntetőjog által is elismert, oltalmazandónak minősülő érdekek az információ igen sokféle megosztása

révén sérülhetnek. Az információ annak közzétételével, továbbításával, más részére történő hozzáférhetővé tételével válik joghatás kiváltására alkalmassá – a Be. 158/B. § (1) bekezdése szerinti elektronikus adat fogalma szerint az elektronikus hírközlő hálózat útján közzétett adattá. Ennek megfelelően az *elektronikus adathoz való hozzáférés ideiglenes megakadályozásával történő elrendelésére* is nagyszámú bűncselekményi tényállás esetében kerülhet sor.

Verebics János

A fájlcsereléssel okozott kár természetéről

A fájlcsere gazdasági hatásai

A fájlcsere olyan dinamikus folyamat, amelyben a felhasználók gépük merevlemezén található különféle tartalmakat tesznek elérhetővé, és egyúttal más felhasználók által elérhetővé tett tartalmakhoz férnek hozzá. A technika adta gyorsaság és szinte korlátlan elérés csábító eszköz szerzői jogilag védett tartalmak többszörözésére, hozzáférhetővé tételére és azok elérésére is. A jelenség volumenét érzékeltető, az *International Federation of the Phonographic Industry* (továbbiakban: IFPI) 2012-es felmérése szerint globális szinten az internetezők 28%-a fért hozzá zeneszámokhoz nem engedélyezett forrásból (ezek fele fájlcsere útján). Az egyik legnépszerűbb fájlmosztó protokoll, az ún. *BitTorrent* használatával kapcsolatos 2011-es amerikai felmérés (a felhasználást fél éves időintervallumban vizsgálva) kimutatta, hogy a jogszerű forrásból megvásárolt műpéldányok számát lényegesen meghaladta a *BitTorrent* útján történt többszörözések száma. Minden eladott zeneműre 10,7 megsztott és teljes egészében átvitt fájl jutott. Ez a szám filmek esetében a hagyományos hordozón számított értékesítéshez képest 3,6 volt. Ennél nagyobb arányú volt a különbség a jogszerű forrásból történő letöltés és a fájlmosztás során többszörözött filmalkotások száma között, itt az arány 1:227. A teljes adatforgalom mindössze 0,55%-át adta a jogszerűen közzétehető és többszörözhető tartalom. Egy másik, német felmérés szerint 2006-ban a napi szintű adatforgalom 25–40%-a a *BitTorrent* használatából származott, míg a teljes fájlcserevel összefüggő adatáramlás 50–80% közé tehető. Összességében megállapítható, hogy a *BitTorrenten* keresztül napi szinten több százmillió szerzői jogsértés követnek el világszerte. (Bővebben lásd: Peter Mahlmann és Christian Schindelhauer: *Peer-to-Peer-Netzwerke. Algorithmen und Methoden*. Berlin, Springer, Berlin/Heidelberg. 2007. 247. Valamint Mateus Alexandre M. és John M. Peha: *Quantifying Global Transfers of Copyrighted Content using BitTorrent*. TPRC 2011 –

The 39th Research Conference on Communication, Information and Internet Policy. 2011. 35., 16., 18.)

Azt, hogy a fájlcsere milyen kárt okoz alapvetően két szempontból vizsgálhatjuk. Az egyik egy tágabb értelemben vett, gazdasági kérdés, a másik pedig az egyedi jogviszonyok szintjére vetített vizsgálat. Előbbi esetben azt a kérdést tehetjük fel: káros-e és ha igen mennyiben például a zene-, filmiparra a fájlcsere? Ennek megítélése nem is annyira jogi, mint inkább gazdasági kérdés. A tények (jó esetben a maguk teljességében történő) vizsgálatára irányuló felmérések mellett érdemes megemlíteni néhány gyakran hangoztatott véleményt, amelyek a jogi értelemben vett kár vizsgálatával is összefüggést mutatnak, és amelyek némileg megkérdőjelezik a társadalmi hatás volumenét. Ilyen például az a (véleményem szerint részgazsággként kezelendő) feltevés, hogy a „fájlcsere” egyáltalán nem okoz károkat, mivel széles körben ismertté teszi az előadókat, így a fellépésekből a kieső bevétel bőven megtérülhet. Ehhez szorosan kapcsolódó érv, hogy az illegális felhasználás növelheti a tényleges keresletet az adott mű iránt, vagy közvetett hatást kifejtve: serkentheti a későbbi művek iránti keresletet. Természetesen az esetleges gazdasági kiegyenlítődés sem legitimálja önmagában az adott magatartásokat, „az alkoholistát sem védjük meg amikor ellopja első sörét, pusztán azért, mert így valószínűbb, hogy a következő hármát majd meg fogja venni.” (Lawrence Lessig: *Szabad Kultúra. A kreativitás természete és jövője*. elektronikus kiadás: Kiskapu. 48.) Továbbá ez egyrészt legfeljebb a zeneiparra lehetne igaz, hiszen a filmiparban például kevésbé meggyőző az az érv, hogy a letöltő a már birtokában lévő filmet újra megtekinti, megszerzi legális forrásból, és ezért fizetni is hajlandó. Másrészt egyes felmérések szerint ez a zeneiparban sem igaz minden előadóra, ugyanis a letöltések hatását a feltörekvő, még ismeretlen előadók igencsak megérezhetik, hiszen épp az ismertté válásuk finansziális alapját ingatja meg. (Legalábbis, ha a klasszikus üzleti modellekben gondolkodunk, ugyanis a kiadókat és szponzorokat mellőző, videomosztó